

Mycket snack och lite verkstad

De var en modern, effektiv fabrik och hade en kommande statsminister bakom sig i kampen. Ändå stängdes den. Vad hände egentligen med Stefan Löfvens prat om att återindustrialisera Sverige?

Text **Anders Sundelin** Foto **Åke Ericson**

Golvad. Narmin Basic, Metallklubbens ordförande, i Outokumpus fabrik i Långshyttan som just nu håller på att avecklas.

S

Fläktarnas surrande är det enda som hörs. Bara ensamma män i blå overall och vit skyddshjälm rör sig långsamt i dessa jättelika nästan doftfria hallar där det nyss sjöng om maskinerna, nyss valsades stålband tunna som löv.

I februari ifjol kom beskedet att Klosterverken ska stänga, 178 anställda avskedas. Strax inleddes en räddningskampanj, med till synes starka argument. Budskapet: detta var inte rationellt. Det här var ju en industri som knappast saggat efter. Kampanjen nådde

å här är det: Maskinerna på Klosterverken i Långshyttan har tystnat, traverserna stannat, ugnarna släckts. Valsar har bäddats in i plast och ställts undan, reservdelar packats ner, de sista stålbanden delats och skickats till skrot. Truckarna står överksamma. Anslagstavlan har inget att meddela.

rikspressen, en statsministerkandidat började i valrörelsen prata om svensk industri som om han pratade just om Klosterverken – jo, han for också hit – och för ett ögonblick syntes räddningen nära.

I somras kom dödsbudet. Under hösten har avvecklingen inletts och vid årsskiftet stängde anläggningen definitivt. Frågan som fortsätter att ringa i bakgrunden: Vad krävs i dag för att överleva som industri i Sverige?

För så här var det: Klosterverken i Långshyttan, med rötterna i medeltidens järnhantering, förvandlades under senare hälften av förra seklet från ett stålverk komplett till ett stålverk special, klarade kriser genom att rensa och nischa och vässa, det vill säga satsa på kvaliteten i stället för kvantitet. Ägarna växlade – Fagersta, Avesta, Outokumpu – men valsverket överlevde trots bruksdöden runt omkring. Pärlan i skogen är ett gammalt smeknamn. För bara sju år sedan stod dåvarande arbetsmarknadsministern Sven-Otto Littorin här i den största och då alldeles nya hallen och glatt klippte bandet till blankglödningsugnen och alla pustade ut, förvissade om att den närmaste framtiden var säkrad. Ugnen hade i alla fall kostat en halv miljard.

– Efter den investeringen tänkte jag: Här jobbar man till man är sextiofem. Någon plan-B hade jag inte.

Det säger Nermin Basic. Han fyllde sextio i augusti. För tjugo år sedan fick han en praktikplats här, efter flykten från Bosnien med hustru och två små flickor. Han blev kvar, säger att arbetsplatsen och veteranfotbollen gjorde att han alltid känt sig hemma i detta Sverige, aldrig utanför. Han valdes så småningom till ordförande i metallklubben. Hela våren förhandlade han med företaget om formerna för uppsägningarna: Uppsägningstiden påbörjades 1 september, avslutades allteftersom. Förtur till lediga tjänster inom koncernen, utbildningsbidrag, omställningsstöd och så vidare. Nu vet han inte vad han ska hitta på.

Nermin Basic fick beskedet att verket skulle stängas tre eller fyra dagar före alla andra på verkstadsgolvet och han fick ingenting knysta till arbetskamraterna och han säger att de var de längsta dagarna i hans liv. Han säger det med samma sorts torra saklighet som han berättar om de stängda dörrar som mötte honom sedan beskedet kommit: Koncernledningen. Regeringen. Den undertryckta vreden kan bara anas, eller om det är sorg, antagligen bådadera. En axelryckning, ett ögonkast. Dåvarande arbetsmarknadsministern Elisabeth Santesson var inte lika lätt att locka hit som hennes företrädare Littorin.

Hon hade viktigare saker att göra och hänvisade till de miljoner i ungdomsarbetslöshetsstöd Hedemora

»Vad min utsträckta hand säger, det är att... Vad är det vi kan hjälpa till med? Och det borde hela det politiska Sverige fundera på.«

Stefan Löfven.

kommun, dit Långshyttan hör, skulle få (och till sist inte fick).

Bara Stefan Löfven kom, en dryg vecka efter nedläggningsbeskedet. Han sa till de anställda, nyss sparade:

– Jag hör att ni inte ger upp, det är rätt.

Han sa:

– Vi ska alltid, alltid ha en basindustri i Sverige.

En reporter frågade: Några konkreta förslag från din sida?

Löfven svarade:

– Inte så kort efter det här. Vad min utsträckta hand säger, det är att... Vad är det vi kan hjälpa till med? Och det borde hela det politiska Sverige fundera på.

Riksdagsdebatten som följde månaden efter nedläggningsbeskedet var lika villrådig den.

En ledamot, moderat, förklarade att beredskapen var god vid arbetsförmedlingen i Hedemora – »De

har en nationell standardiserad checklista för hur de ska hantera varselsituationer« – medan en ledamot, socialdemokrat, pläderade för »aktiva insatser från regeringen, från staten« och menade med det snabbare och individuellt anpassade omställningsåtgärder från samma arbetsförmedling. När debatten stundtals övergick till att handla om annat än vad som bör och kan göras efter katastrofen bad en annan moderat ledamot församlingen att inte måla allting i svart, uppsagda människor kan ju få chansen att byta karriär, utbilda sig, »få möjlighet att göra någonting helt annat än att jobba på ett industrigolv«. En annan socialdemokratisk ledamot anklagade regeringen för att ha övergivit industrin: »Ni är mer intresserade av moms på krogen.« Ingen pekade på det ovedersägliga och besvärade faktum att Klosterverken gjort allt rätt: konkurrerat om kompetensen och vunnit, ändå förlorade.

Inte någon kunde besvara den där reporterns fråga: Några konkreta förslag från din sida?

– Jag hade och har en känsla av att det handlar om politik, säger Nermin Basic om nedläggningsbeslutet.

Samma sak säger Ulf Hansson, socialdemokratiskt kommunalråd i Hedemora, en gång i tiden kantvårdare på Klosterverken:

– Det här är ett politiskt beslut. Man har velat visa handlingskraft från koncernledningen.

Ekonomi kan knappast ha varit skälet, säger folk ▶

Gav stöd. I valrörelsen, innan nedläggningen var ett faktum, besökte Stefan Löfven Klosterverken. Men några konkreta förslag på hur man kan rädda denna typen av industri framkom varken då eller senare.

- som läst de två utredningar som gjorts (men inte offentliggjorts).

Klosterverken hade ju kommit att tillhöra världseliten på detta med lövtunna stålband, efter halvmiljardsatsningen ett av de modernaste specialstålverken i Europa. Miljonförlusten man dragits med hade undan för undan minskat – 200 miljoner 2011, 70 miljoner 2012, 40 miljoner 2013, ytterligare minst halverad 2014 – men enligt en av dessa utredningar, den av företaget beställda, skulle förlusten kunna förvandlas till vinst om samarbete inleddes med det andra specialstålverket inom koncernen, det mindre och inte fullt så moderna i tyska Dahlebrück. Att det inte blev så är det Nermin Basic och Ulf Hansson kallar »politik«.

Enligt den andra utredningen, beställd av facken, utförd av en löntagarkonsult, skulle man med ett annat sätt att räkna kunna säga att Klosterverken gått med vinst och det kom han fram till genom att räkna med dess bidrag till koncernen. Verket behöver ju stål att valsa och det stålet kommer från Outokumpus stålverk i Avesta och Torneå. Om Klosterverken hade fått lov att köra för fullt – man har under senare år gått på halvfart och stundtals mindre än det – skulle den vinsten bli större.

Något måste i alla fall göras. Outokumpu mår dåligt. Outokumpu blöder. Under de senaste sex och halvt åren har koncernen förlorat drygt 24 miljarder kronor. 2013 var förlusten drygt 4 miljarder. Ingen ljusning i sikte. Allt kan inte skyllas på marknaden. Andra ståljättar i världen har lyckats bättre, går med vinst. Inkompetent ledning, svullen administration, krånglig försäljningsorganisation är kritik som hörts.

Koncernens största ägare heter Solidium, finskt och statligt. Finska regeringen krävde förrföra hösten ett bidrag för att hyfsa budgeten och Solidium tvingades sälja aktier för några miljarder. Det räcker inte. Outokumpu måste börja tjäna pengar. Outokumpu måste göra om, banta, satsa rätt.

I november 2013 mötte den svenska företagsledningen kommunalråden i Avesta, Degerfors, Eskilstuna och Hedemora för en lägesgenomgång. Det är här deras svenska stålverk finns. Ulf Hansson var med på mötet.

– Det kändes bra när vi gick därifrån, säger han.

Bra?

– En lättnad ska jag väl säga, en lättnad över att Långshyttan skulle få vara kvar.

Ingenting konkret hade sagts, inga beslut presenterats, för inga beslut hade ännu fattats i Helsingfors. Men så gick tongångarna. Det fanns ju en egen utredning. Det fanns inga företagsekonomiska skäl som talade för en nedläggning i Långshyttan. En overhead-bild råkade av misstag trilla ner under presentationen, en bild som visade att stålverket i Nyby/Torshälla, det som ligger i Eskilstuna, skulle läggas ner.

Så när Nermin Basic och Ulf Hansson och andra med dem talar om »politik« menar de att det av inrikespolitiska skäl varit svårt för Outokumpu att lägga

Bruket är orten. Det mesta i Långshyttan med 1700 invånare har kretsats kring Klosterverken som nu läggs ned. Företaget var den näst största arbetsgivaren i Hedemora kommun och 178 personer förlorar jobbet vid nedläggningen. Olika former av järn- och stål förädling har funnits på orten minst sedan 1500-talet, därav ordet »hyttan« i namnet.

ner i Finland. Att stänga något i Tyskland skulle bli för dyrt. Nedläggningen av Klosterverken kommer att kosta 200 miljoner kronor, enligt Outokumpus kalkyl; en nedläggning i Tyskland kostar mångdubbelt mer eftersom avgångsvederlag och avtalspensioner brukar bli dyrare där, fackföreningarna är starkare. Industrieförbundens tidning Dagens Arbete har kallat Sverige ett nedläggningarnas lågprisland.

Sju månader efter besöket i Långshyttan utsågs Stefan Löfven till statsminister. I sin regeringsdeklaration målade han en dystert bild av landet Sverige. Arbetslösheten som »bitit sig fast på höga nivåer« kom före skola, inkomstkllyftor och miljö i uppräkningsordningen av samhällsdefekter. Arbetets välsignelse ägnades särskilt utrymme, ett sysselsättningsmål spikades som en av få konkreta angivelser: lägst arbetslöshet i EU 2020. Arbetsförmedlingen ska, enligt statsministern, »reformas i grunden« utan att

»Arbetsförmedlingen skulle kunna gå in betydligt snabbare, lotsa folk in i branscher som behöver folk«

Lars Isacson, Avestas socialdemokratiska kommunalråd,

han sa något om vad det kan betyda. Han blickade inte bakåt utan framåt; han talade om framtidsreformer, om att modernisera Sverige: »Sveriges ekonomiska styrka kommer av att vi förmår att vara bäst. Att vi säljer framstående, effektiva och innovativa varor och tjänster på globala marknader.«

Han utlovade:

En ny industrialiseringsstrategi.

Ett innovationsråd med statsministern själv som ordförande.

Saknades gjorde den industrkansler ”med uppgift att stärka Sverige som industrination” han förespråkade under valrörelsen.

I Hedemora och Avesta har man på två år förlorat närmare ettusen industrijobb. Alltså ser man fram emot en reformering av arbetsförmedlingen.

– Man ska i princip vara långtidsarbetslös för att få hjälp, som Ulf Hansson säger.

I Hedemora ligger arbetslösheten på 7,9 procent, i Avesta på 9,4 procent.

– Arbetsförmedlingen skulle kunna gå in betydligt snabbare, lotsa folk in i branscher som behöver folk, säger Avestas socialdemokratiska kommunalråd Lars Isacson.

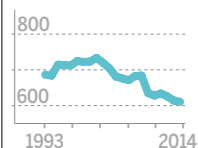
– De skulle kunna få jobb direkt med ett lastbilskörkort.

Lars Isacson bör man lyssna lite extra på.

Med sin ljusa lugg, sin blårandiga tröja och sitt milda eftertänksamma sätt påminner han mer om den folkskollärare han i grunden är än ett socialdemokratiskt kommunalråd i basindustrins Bergslagen. Med 21 mandat i kommunfullmäktige har socialdemokraterna i Avesta numera ensam majoritet. Man gick framåt i valet, slipper beroendet av vänstern och miljöpartiet, och Lars Isacson har säkert en väsentlig del i det. (Inte någon kandidat fick så många personröster i kommunvalet.) Avesta kommuns eftertryckliga satsning på framtidens Sverige, betoning på forskning och utveckling och kunskap, skulle kunna vara tydliga exempel på Stefan Löfvens mer diffusa framåtblickande. ►

Långshyttan

Antal sysselsatta i industrin

Källa: xxxxxxxx

»Alliansregeringen utmärktes ju tyvärr av beröringsskräck i förhållandet till industrin«

Ola Asplund, tidigare utredningschef på IF Metall.

► Här finns ingen längtan tillbaka till det som var då, inget gnäll, ingen nostalgi kring ett blågult folkhem, inga häxor att bränna. Siktet har ställts in på 2020. Parollen är: »Något fantastiskt kommer att hända«.

I december 2013 samlade man folk från industrin, partierna, facket och forskningen till konferens om stål- och pappersindustrins framtid; den första i en serie man stolt kallat Avestasamtalen.

Den 19 november inträffade nästa sammankomst, om trä- och skogsindustrins framtid.

Lars Isacson säger, apropå nedläggningen av Klosterverken, att det inte ska vara så enkelt att lägga ner en industri i Sverige.

På frågan om vad som då ska göras, konkret, funderar han en stund och sedan säger han:

– Jag tänker mest på hur vi ska fungera för att det också i framtiden ska finnas en basindustri i Sverige. Hur ska vi fortsätta för att vara världsledande?

Han vet ju hur det är att leva i ett starkt beroendeförhållande till basindustrin. 2008 skulle Outokumpu nyanställa tusen personer, Lars Isacson åkte ner med blommor för att gratulera och sedan kom hösten och den djupaste krisen sedan början av nittiotalet. Det var nästan så att han hämtade tillbaka de där blommorna. Han säger att man i en kommun likt Avesta måste börja lära sig att se industrijättar som Outokumpu och Stora Enso som komplement. Trots alla förlorade jobb under senare år har jobben faktiskt ökat och det tack vare små och medelstora företag. Avestas befolkning blir sakta större.

– Offermentaliteten håller inte, säger han. Vi måste ha egna idéer. Vi har egna idéer. Vi vill vara en del av framtiden.

Till och med ordet basindustri har han börjat väja för, gillar bättre begreppet råvarubaserad spetsindustri.

VILL MAN, TILL sist, försöka ta reda på något mer om vad den nya statsministern menar med talet om ny industrialisering kan man ta hissen upp till sjunde våningen på Olof Palmes gata 11 i Stockholm, det vill säga hans gamla arbetsplats, IF Metalls huvudkontor.

Här finns Ola Asplund, tidigare utredningschef på IF

Metall, numera senior advisor som han säger med ett leende. Han är huvudmannen bakom rapporten 10 steg för en ny industrialisering av Sverige som presenterades i maj och som väl kan sägas vara ett handlingsprogram för att behålla en stark industri i Sverige, hindra utarmning och nedläggning och utflyttning. Härifrån kommer inte bara själva begreppet ny industrialisering: Här finns det innovationsråd statsministern utlovade. Här finns den grundliga reformering av arbetsförmedlingen han talade om. Här finns, framför allt, viljan att satsa på framtiden, betoningen på forskning och innovation och kunskap. IF Metall vill ha en näringspolitiskt aktiv regering och det kanske de har fått nu, med sin man längst fram på kommandobryggan.

– Alliansregeringen utmärktes ju tyvärr av beröringsskräck i förhållandet till industrin, säger Ola Asplund och nämner den sorgliga såpan Saab.

Nej, och det betonar han, det är inte så att han vill tillbaka till en industripolitik som förgäves försökte hålla döende branscher vid liv, även om det fanns goda inslag – »Man samlade trots allt ihop spillrorna efter det svenska stålbadet och skapade SSAB« – men utan ett nära samarbete mellan regering och näringsliv och forskning kommer investeringarna i industrin att fortsätta krympa, forskningen försvinna utomlands, jobben bli färre. Den befintliga industrin bär på oerhörda tillgångar, har fört oss dit vi är idag. Klosterverken i Långshyttan – det är fortfarande Ola Asplund som talar – representerar ett stort kapital som byggts upp under århundraden, raseras genom ett penndrag. Ska Sverige bli framgångsrikt på att tillämpa ny teknik är det framför allt på områden där vi redan är duktiga. Det finns bara fyra länder i Europa som kan sätta ihop en bil från minsta skruv till plåtkaross, däribland Sverige.

– Det är skitdyrt att bygga nytt.

Ber man Ola Asplund att plocka ut tre saker ur handlingsprogrammet, väljer han: Behovet av kompetenta industriarbetare. (»Industrin har i alla år räknat med att få dem ur utbildningssystemet, och de får de inte i dag.«). Behovet av ett långsiktigt ägande, med svenska intressen för ögonen, vilket skulle kunna ske genom AP-fonderna. (»Det är lättare att prata om det i dag, efter Astra Zeneca.«) Behovet av kapital i små och medelstora företag. (»Det finns många sådana som är viktiga för storföretagen men har svårt att hänga med i utvecklingen.«)

Vilka konkreta politiska beslut som ska skapa denna kompetens, detta långsiktiga ägande och detta kapital återstår att formulera.

Och, vilket kanske ska påpekas, inget av detta hade räddat Klosterverken i Långshyttan.

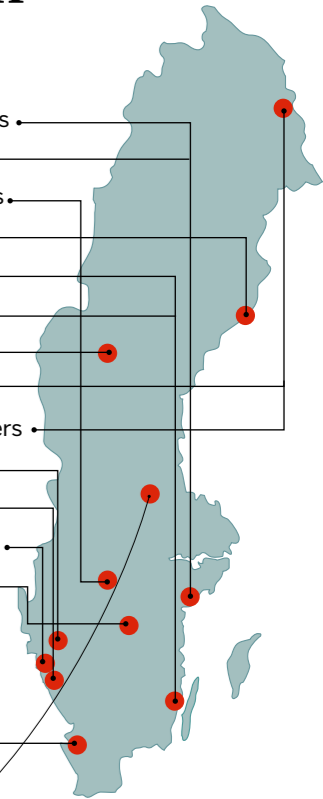
Från näringsminister Mikael Dambergs kansli meddelar man att de »arbetar intensivt med inriktningen för innovationsrådet, industrialiseringsstrategin och industrikansler«.

Reportaget skulle inte ha kunnat skrivas utan Harald Gatus många artiklar om Långshyttan i Dagens Arbete.

Industrikrisen

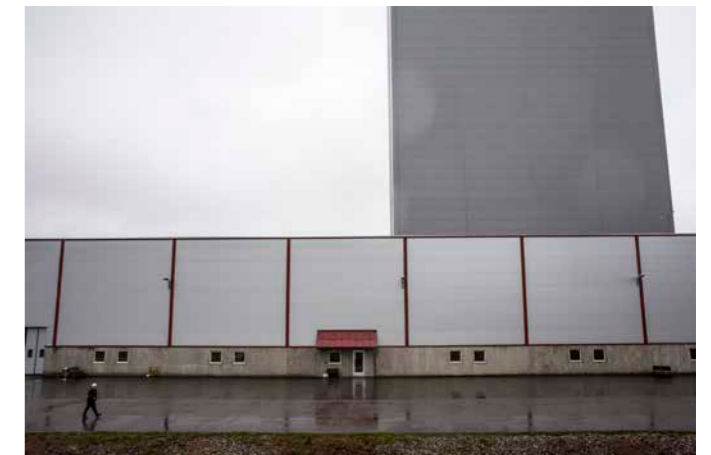
Större varsel i svensk industrin under hösten 2014.

- Nyköping**, Orio (Saab Parts) **58** pers
- Nyköping**, Eberspracher **90** pers
- Kristinehamn**, Rolls-Royce **127** pers
- Umeå**, Volvo AB **350** pers
- Nybro**, Smurfit-Kapa **110** pers
- Nybro**, Bong **66** pers
- Krokom**, Andritz Hydro **50** pers
- Pajala**, Clifford Mining **200** pers
- Pajala**, Northland Resources **270** pers
- Trollhättan**, Nevs **155** pers
- Mölnlycke**, Elanders **90** pers
- Göteborg**, Göteborgs hamn **75** pers
- Mjölby**, Väderstadverken **100** pers
- Astorp**, Jeld-Wen **186** pers

Långshyttan

I Långshyttan är varslen redan omvandlade till uppsägningar. Detta i en modern fabrik, som den nybyggda blankglödningsugnen på bilden.

De sista tapparna. Narmin Basic och några av kollerna på Klosterverken som fortfarande har uppgifter kvar på bruket innan nedläggningen är helt genomförd.